

การเสริมสร้างการเรียนรู้และเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมใน จังหวัดฉะเชิงเทรา

The Strengthening Learning and Cultural Tourism Networks in Chachoengsao Province

¹ดนัย ทองบุญมา, ²พระมหาเกรียงไกร ใจสว่าง และ ³ปัญญา โพธิ์ทอง

¹ Danai Tongbunma ² PhramahaKriangkrai Jaisawang and ³ Panya Photong

วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Buddhasothorn Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

E-mail: ¹danai.dhi@mcu.ac.th, ²kriangkrai.jai@mcu.ac.th, ³panya.pho@mcu.ac.th

Received March 4, 2025; Revised April 20, 2025; Accepted April 22, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันด้านการเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อเสนอกระบวนการเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมรูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยและพัฒนา 1) สัมภาษณ์เชิงลึก ใช้แบบสอบถามแบบสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ รวม 21 คน พร้อมทั้งสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ 11 คน 2) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้เครื่องมือแบบสอบถามแจกนักท่องเที่ยว 120 คน ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพปัจจุบัน ปัญหา และอุปสรรค พบว่า พื้นที่วัดและตลาดบ้านใหม่เป็นแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญ โดยผสมผสานศาสนา ประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิตท้องถิ่น เช่น วัดโสธรวราราม วัดสมานรัตนาราม และตลาดบ้านใหม่ ที่ส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมผ่านกิจกรรมต่าง ๆ อีกทั้งยังมีปัญหาการจราจรติดขัดและการพัฒนาบุคลากรให้เป็นมัคคุเทศก์

2. การเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พบว่า ได้แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรม โดยจัดทำแหล่งเรียนรู้ที่ทันสมัย เช่น คู่มืออบรม แหล่งเรียนรู้การใช้ canva ทำสื่อ แผ่นพับ แผนที่อินโฟกราฟิกบอกจุดต่าง ๆ ภายในวัดและภายนอกพร้อมทั้งการเผยแพร่ข้อมูลผ่านโซเชียลมีเดียเพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย

3. กระบวนการเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้และเครือข่าย 6 ขั้นตอน ได้แก่ การเก็บข้อมูลสภาพปัจจุบันของแหล่งเรียนรู้ การจัดทำคู่มืออบรมเสริมสร้างแหล่งเรียนรู้ การอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การถอดบทเรียนและจัดทำแผนที่แหล่งเรียนรู้ การพัฒนาทักษะการเป็นไกด์นำเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การรวมตัวกันสร้างเครือข่ายอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การเสริมสร้างแหล่งเรียนรู้; เครือข่ายการท่องเที่ยว; การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

Abstract

This research aims to study the current situation of strengthening learning resources and cultural tourism promotion networks in order to strengthen learning resources and cultural tourism promotion networks in order to propose a process for strengthening learning resources and cultural tourism promotion networks. The research model is research and development (Research and Development). 1) In-depth interviews using a questionnaire to interview 21 key informants and focus group discussions with 11 experts. 2) Quantitative data analysis using a questionnaire tool distributed to 120 tourists.

The research findings reveal that:

1. Strengthening of learning resources and networks for promoting cultural tourism found that the development of cultural learning resources was guided by creating modern learning resources such as training manuals, learning resources for using Canva to create media, pamphlets, infographic maps showing various points inside and outside the temple, and disseminating information via social media to reach a variety of target groups.

2. The development of learning resources and cultural tourism promotion networks in Chachoengsao Province found guidelines for developing cultural learning resources. By creating modern learning resources such as training manuals, learning resources, Canva, brochures, learning resources, infographics, maps showing various points inside and outside the temple, including the 100-year-old market, information signs and applications that provide information about the history and culture of the learning resources, and increasing the dissemination of information via social media, websites and QR Codes to reach a variety of target groups.

3. The process of strengthening learning resources and networks in 6 steps includes collecting data on the current conditions of learning resources, creating training manuals to strengthen learning resources, conducting workshops to develop learning resources, extracting lessons and creating maps of learning resources, developing skills as cultural tour guides, and joining together to create sustainable networks.

Keywords: Learning Resource Development; Tourism Network; Cultural Tourism

บทนำ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม "วัด" เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรม และร่องรอยวิถีชีวิตในอดีต ปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (ฤกษ์เนียมหอม และ กัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์, 2564) กลายเป็นการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่ง ที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศในขณะนี้ โดยให้ความสนใจเป็นพิเศษกับวัด และแหล่งโบราณสถาน เนื่องจากวัดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศไทยมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว และมีการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมสืบเนื่องมาเป็นเวลาช้านานแล้ว โดยจะเห็นได้ว่า "วัด" เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สะท้อนให้เห็นถึง

อารยธรรม และยังสะท้อนไปถึงร่องรอยวิถีชีวิตในอดีตที่มีลักษณะกลมกลืนระหว่างชุมชน วัด และสิ่งแวดล้อม ที่มีลักษณะการผสมกลมกลืนการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ความเชื่อของท้องถิ่น และยังเป็นแหล่งรวมข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ การศึกษา ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม รวมทั้งเชื่อมโยงความเป็นมาของวัฒนธรรมกับชุมชนและการตั้งถิ่นฐานของชุมชน ล้วนมีคุณค่าต่อจิตใจและมีความศักดิ์สิทธิ์ และงดงามเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของชาวไทย วัดจึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทหนึ่ง คือเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทที่มนุษย์สร้างขึ้น แต่มีความแตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นประเภทอื่น เนื่องจากมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และสังคม รวมถึงความผูกพันทางจิตใจต่อชุมชนรุ่นหลัง ประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์จำนวนมาก กระจายอยู่ตามภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศไทย และมีความเป็นเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมเฉพาะในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งเป็นจุดดึงดูดที่สำคัญในด้านการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ สำหรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศที่มุ่งหวังที่จะได้รับความเพลิดเพลินและได้บุญกุศลไปพร้อมกัน (สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2566)

จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นจังหวัดหนึ่งในพื้นที่ EEC ในฐานะเมืองท่องเที่ยวทางศาสนาวัฒนธรรม วิถีชีวิตลุ่มแม่น้ำบางปะกง และการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ซึ่งมีจุดเด่นทางด้านการดำเนินวิถีชีวิตลุ่มแม่น้ำบางปะกง วัฒนธรรมและท่องเที่ยวเชิงเกษตร และมีประวัติความเป็นมาเก่าแก่ตั้งแต่สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ประชาชนส่วนใหญ่ตั้งถิ่นฐานอยู่ริมแม่น้ำบางปะกง และตามลำคลองต่าง ๆ มีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับสายน้ำ ศาสนาและวัฒนธรรม โดยแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดฉะเชิงเทราส่วนใหญ่มีความโดดเด่นในด้านแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เช่น วัดหลวงพ่อโสธร (วัดโสธรวรารามวรวิหาร) ตลาดบ้านใหม่ และวัดสมานรัตนาราม เป็นต้น ดังนั้นจากอัตลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่น จังหวัดฉะเชิงเทรา จึงมีศักยภาพสูงในการพัฒนาการท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรม โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์สามารถท่องเที่ยวได้หลายรูปแบบ (สุกัญญา พวกสนธิ และ ประสพชัย พสุนนท์, 2564)

บทความนี้นำเสนอกระบวนการเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) การวิเคราะห์ศึกษาสภาพปัจจุบันด้านการเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา 2) เสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และ 3) นำเสนอกระบวนการเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการศึกษานี้จะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว และเพิ่มศักยภาพการแข่งขันของจังหวัดฉะเชิงเทราในระดับประเทศและระดับนานาชาติทราบถึงการเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันด้านการเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา
2. เพื่อเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา
3. เพื่อเสนอกระบวนการเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา

การทบทวนวรรณกรรม

การเสริมสร้างการเรียนรู้และเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา คณะผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

แนวคิดทฤษฎีเสริมสร้างแหล่งเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้ หมายถึง สิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต ได้แก่บุคคล สถานที่ สิ่งของต่าง ๆ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมและเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่ผู้เรียนเข้าไปศึกษาหาความรู้ได้ด้วยตนเอง และ เพลินทิพย์ ตาแก้ว ได้กล่าวว่าแหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่งเรียนรู้ธรรมชาติ แหล่งเรียนรู้ที่สร้างขึ้น และแหล่งเรียนรู้ที่เป็นบุคคล ที่ผู้สอนสามารถนำมาใช้ประโยชน์เชื่อมโยงกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ และส่งเสริมให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเองตามศักยภาพ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (รัฐเขต ศรีเกื้อกุล, 2564) แหล่งเรียนรู้ ถือเป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารสารสนเทศและประสบการณ์ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้สนใจได้ใช้เป็นสถานที่แสวงหาความรู้และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และเป็นผู้คนแห่งการเรียนรู้ ศาสนสถานต่าง ๆ จัดเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เป็นการบอกเล่าเรื่องราวในการพัฒนาทางสังคม และมนุษย์ในทางประวัติศาสตร์ นอกจากนั้น ยังสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นสภาพทางเศรษฐกิจ การศึกษา วิถีชีวิต สังคม หรือวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี (สิทธิโชค ปาณะศรี และคณะ, 2565)

แหล่งเรียนรู้ หมายถึง สิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต ได้แก่บุคคล สถานที่ สิ่งของต่าง ๆ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมและเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่ผู้เรียนเข้าไปศึกษาหาความรู้ได้ด้วยตนเอง และ เพลินทิพย์ ตาแก้ว ได้กล่าวว่าแหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่งเรียนรู้ธรรมชาติ แหล่งเรียนรู้ที่สร้างขึ้น และแหล่งเรียนรู้ที่เป็นบุคคล ที่ผู้สอนสามารถนำมาใช้ประโยชน์เชื่อมโยงกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ และส่งเสริมให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเองตามศักยภาพ (ชุตินาพร เขาวนไว, 2564) การเรียนรู้ช่วยให้บุคคลได้มีโอกาสเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ช่วยให้ผู้บุคคลและสถาบันในสังคม มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา สามารถพัฒนาคุณภาพตนเองได้ตลอดทุกช่วงชีวิต (พระมหาเทวินทร ชินบุตร, 2564) การพัฒนาทักษะและความรู้ ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงรุกเน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียนอย่างเต็มที่ในกระบวนการเรียนรู้โดยเน้นการปฏิบัติจริง การแก้ปัญหา และการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น แนวทางนี้ไม่เพียงช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาได้ดีขึ้น แต่ยังช่วยพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (รินทร์ภัส ศรีเลิศนิกุล, 2567)

สรุปได้ว่า การเสริมสร้างแหล่งเรียนรู้ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้แก่ การกำหนดนโยบาย การวางแผน การสนับสนุนส่งเสริม การประสานงาน การเตรียมการ การใช้แหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรม การบูรณาการกับการจัดการเรียนการสอน และการติดตาม ประเมินผล และการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องประกอบไปด้วย ด้านการวางแผน ด้านการดำเนินงาน ด้านการตรวจสอบ ด้านการสรุปและรายงานผล

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การจัดการแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อเป็นแหล่งการศึกษาตลอดชีวิตที่ประชาชนสามารถแสวงหาความรู้ต่าง ๆ ได้ด้วยตนเองตลอดเวลา ถือว่ามีความสำคัญและจำเป็นต่อท้องถิ่น เพราะช่วยส่งเสริมให้ชุมชนและสังคมมีแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย สามารถเรียนรู้ได้ตามอัธยาศัย และเป็นเครื่องมือสำคัญของบุคคลแห่งการเรียนรู้ ในการแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเอง แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ได้แก่ วัด ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ต่าง ๆ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การศึกษา สถานประกอบการ ครอบครัว ชุมชน องค์การภาครัฐและภาคเอกชน รวมถึงแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น (สิทธิโชค ปาณะศรี และคณะ, 2565)

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมคือการท่องเที่ยวเพื่อชมสิ่งที่เป็นวัฒนธรรม เช่น โบราณสถาน วัด ปราสาท พระราชวัง ประเพณี วิถีดำเนินชีวิต ศิลปะทุกแขนง และรวมถึงสิ่งต่าง ๆ ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองที่มี การพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม การดำเนินชีวิตของบุคคล ในแต่ละยุคแต่ละสมัย นักท่องเที่ยวจะได้ ทราบประวัติความเป็นมา ความเชื่อ มุมมองความคิด ความศรัทธา ความนิยมของบุคคลสมัยอดีตที่ถ่ายทอด มาถึง คนรุ่นหลังผ่านสิ่งเหล่านี้ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงเป็นรูปแบบการ ท่องเที่ยวที่น่าสนใจ และนำมาศึกษาเพื่อ เพิ่มพูนความรู้นอกเหนือจากการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว (พระมหากวีนท์ ยสินทวิโส, 2561)

สรุปแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นคือสถานที่ หรือพื้นที่ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน เช่น วัด พิพิธภัณฑ์ ห้องสมุด ชุมชน และแหล่งภูมิปัญญา ท้องถิ่น ซึ่งช่วยส่งเสริมให้คนในชุมชนแสวงหาความรู้และพัฒนาตนเองได้อย่างอิสระ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี ศิลปะ และวิถีชีวิตของชุมชน นักท่องเที่ยวจะได้รับ ทั้งความรู้และประสบการณ์ที่มีคุณค่า และแนวโน้มการท่องเที่ยวปัจจุบันผู้คนมองหาประสบการณ์แท้จริงจาก วัฒนธรรมท้องถิ่น แทนการท่องเที่ยวที่ฉาบฉวย ส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวที่รักษาอัตลักษณ์ได้อย่างแท้จริงมี ความสำคัญมากขึ้นในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่ยั่งยืน

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยว

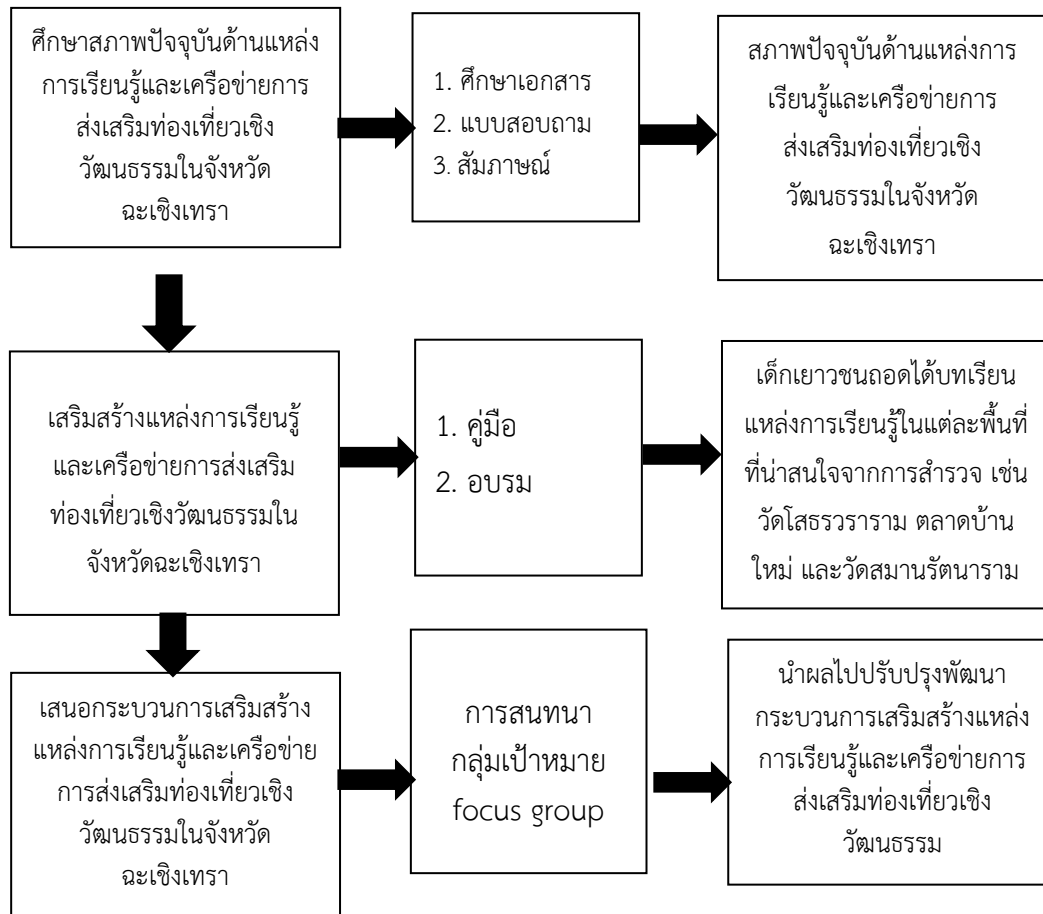
แนวคิดการจัดการการสื่อสาร เป็นการผสมผสานศาสตร์ทางการสื่อสารและศาสตร์ทางการบริหารเข้า ด้วยกัน มุ่งเน้นกิจกรรมที่ทำให้เกิดความสำพันธ์ระหว่างองค์กร โดยมองว่า การสื่อสารเป็นเครื่องมือในการอำนวยความสะดวกให้เกิดการจัดการองค์กร การจัดระเบียบทางการสื่อสารจึงเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพ การสร้าง เครือข่ายการท่องเที่ยวควรเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการสื่อสาร เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจระหว่าง หน่วยงาน องค์กร และเครือข่ายด้านการท่องเที่ยว ซึ่งจะช่วยกำหนดกิจกรรมและขับเคลื่อนห่วงโซ่คุณภาพการ ท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ (meriam-webster, 2023)

การสื่อสารเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนการสร้างเครือข่ายการ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมควรเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการสื่อสารและบริหารจัดการ เพื่อเสริมสร้าง ความเข้าใจระหว่างหน่วยงาน องค์กร และเครือข่ายด้านการท่องเที่ยว โดยการจัดระบบกระบวนการผสมผสาน เครือข่ายสามารถกำหนดกิจกรรมที่ขับเคลื่อนห่วงโซ่คุณภาพการท่องเที่ยวสำหรับนัก ท่องเที่ยวภายในประเทศ และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวในระดับนานาชาติ (กิจอุตม เสือเจริญ และคณะ, 2567)

สรุปแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยว การสร้างเครือข่ายท่องเที่ยวต้องมีการมีส่วนร่วม ของชุมชนการสื่อสารและการวางแผนร่วมกันระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชน เป็นหัวใจสำคัญในการสร้าง เครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืน การสร้างเครือข่ายข้ามพื้นที่หรือประเทศช่วย แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมเช่น กรณีศึกษาไทย-ลาว แสดงให้เห็นว่าความร่วมมือแบบเครือข่ายสามารถส่งเสริมการ พัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกัน โดยเน้นอัตลักษณ์ท้องถิ่นและวัฒนธรรมเป็นศูนย์กลาง และเทคโนโลยีช่วยขยาย เครือข่ายท่องเที่ยวได้กว้างไกลแนวคิด Tourism 4.0 ใช้ AI, IoT และ Big Data มาช่วยจัดการข้อมูล แนะนำแหล่ง ท่องเที่ยว และเชื่อมโยงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้ทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการส่งเสริม ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา แล้วนำมาวิเคราะห์ ประมวลองค์ความรู้ ได้กำหนดเป็นกรอบแนวคิด (Conceptual Framework) เพื่อประกอบการศึกษาตามโครงสร้าง ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการส่งเสริมท่องเที่ยวยั่งยืนวัฒนธรรม ในจังหวัดฉะเชิงเทรา” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันด้านการเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการส่งเสริมท่องเที่ยวยั่งยืนวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการส่งเสริมท่องเที่ยวยั่งยืนวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา และเพื่อเสนอกระบวนการเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการส่งเสริมท่องเที่ยวยั่งยืนวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา มีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบันด้านการเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการส่งเสริมท่องเที่ยวยั่งยืนวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยการแจกแบบสอบถามให้นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาทางเยือนจังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 120 คน เป็นแบบสอบถามซึ่งเป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ และพื้นที่ชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 เพื่อเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการส่งเสริมท่องเที่ยวยั่งยืนวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยใช้แบบสัมภาษณ์ ตัวแทนกลุ่มภาครัฐ ตัวแทนกลุ่มภาคเอกชน และผู้นำชุมชนหรือประชาชนในแหล่งท่องเที่ยวยั่งยืนวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา พื้นที่ละ 7 รูป/คน รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 21 รูป/คน โดยการ

เลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสำหรับการสนทนากลุ่ม (Focus group) ได้แก่ ตัวแทนกลุ่มหน่วยงานภาครัฐ จำนวน 3 คน ผู้นำชุมชนหรือประชาชนในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 6 คน ตัวแทนกลุ่มนักวิชาการ จำนวน 2 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 11 รูป/คน โดยการใช้แบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตัวแทนกลุ่ม 3 แห่งด้วยกันดังนี้ 1) ผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่ วัดโสธรวราราม วรวิหาร มีผู้ช่วยเจ้าอาวาส และเจ้าหน้าที่ภายในวัด 2) ผู้ให้ข้อมูลตลาดบ้านใหม่ มีผู้นำชุมชน พ่อค้าแม่ค้า 3) ผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่วัดสมานรัตนาราม มีเจ้าอาวาสผู้ช่วยเจ้าอาวาส ผู้นำชุมชนที่ขายของภายในวัด

ขั้นตอนที่ 3 เพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับบริบทชุมชนเพื่อใช้ในการพัฒนากระบวนการเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทราและสภาพปัจจุบันด้านการเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา แล้วนำเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อร่วมกันวิเคราะห์และนำเสนอกระบวนการพัฒนาฐานข้อมูลและศักยภาพการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทราต่อไป รวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ระหว่างเดือน ตุลาคม 2566 ถึง 28 กุมภาพันธ์ 2568 นำข้อมูลเชิงปริมาณมาวิเคราะห์ด้วยสถิติด้วยค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิจัยเอกสาร วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลแล้วนำมาเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

การวิจัยในครั้งนี้ได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หมายเลขการรับรอง ว.267/2567

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิเคราะห์ สภาพปัจจุบัน ปัญหา อุปสรรคการเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดฉะเชิงเทรา ดังนี้

1. วิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา

ตารางที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับศักยภาพการเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยภาพรวม

สภาพปัจจุบันด้านแหล่งเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชน	n = 120		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. ด้านแหล่งเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชน	4.40	0.943	มาก
รวม	4.40	0.943	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = .751) และเมื่อแยกพิจารณาในรายด้าน พบว่า สภาพปัจจุบันด้านแหล่งเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชน อันดับหนึ่ง มีนโยบายการใช้ประโยชน์แหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมในชุมชน มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 4.65$, S.D. = .617) รองลงมาคือ มีนโยบายการอนุรักษ์และสืบทอดแหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมในชุมชน ($\bar{X} = 4.53$, S.D. = .830) มีแผนปฏิบัติการที่ส่งเสริมสนับสนุนการใช้แหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมในชุมชน ($\bar{X} = 4.44$, S.D. = .797)

2. ผลการวิเคราะห์ สภาพปัญหาด้านแหล่งเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา ดังต่อไปนี้

สภาพปัจจุบันของแหล่งเรียนรู้และเครือข่ายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จากการศึกษาพบว่า จังหวัดฉะเชิงเทรามีแหล่งเรียนรู้และสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญ ได้แก่ วัดโสธรวรารามวรวิหาร ตลาดบ้านใหม่ 100 ปี และวัดสมานรัตนาราม ซึ่งเป็นสถานที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันยังมีข้อจำกัดหลายประการ เช่น ขาดจุดประชาสัมพันธ์เฉพาะ ขาดสื่อดิจิทัลที่ทันสมัย และขาดบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้และวัฒนธรรมท้องถิ่น นอกจากนี้ การสร้างเครือข่ายการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมยังไม่เป็นระบบและต้องการการพัฒนาเพิ่มเติม โดยเฉพาะการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐ ภาคเอกชน และชุมชนเพื่อให้การบริหารจัดการมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ผลการเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อเรื่อง การหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานค่า และสังเคราะห์ บูรณาการ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ กับเชิงปริมาณเพื่อนำไปสู่การเสริมสร้างแหล่งเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา ได้ผลการวิจัยดังต่อไปนี้

วัดโสธรวรารามวรวิหาร ควรรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวัด ความสำคัญทางศาสนา และตำนานหลวงพ่อโสธรที่ลอยน้ำมาเพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้กับนักท่องเที่ยวที่มาเยือนได้ศึกษา การเสริมสร้างแหล่งเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่วัดโสธรวรารามวรวิหารมุ่งเน้นการอนุรักษ์และเผยแพร่มรดกทางศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมไทย โดยมีการพัฒนาแหล่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์ พิพิธภัณฑ์ และศูนย์เรียนรู้ เพื่อให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวได้รับความรู้ควบคู่ไปกับการท่องเที่ยว ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อีกทั้งยังมีการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานและกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ เช่น นิทรรศการ และสื่อดิจิทัล เพื่อสร้างประสบการณ์ที่ดียิ่งขึ้นแก่ผู้มาเยือน

ตลาดบ้านใหม่ ควรมีแหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมสำหรับคนมาเยือนทุกระดับวัย ตลาดบ้านใหม่ 100 ปี จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นตลาดเก่าแก่ที่สะท้อนวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนริมน้ำ มีสถาปัตยกรรมบ้านเรือนไม้แบบโบราณที่ยังคงอนุรักษ์ไว้ นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสบรรยากาศย้อนยุค ชิมขนมไทยและอาหารพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ รวมถึงเลือกซื้อสินค้าท้องถิ่น ท่ามกลางบรรยากาศที่เต็มไปด้วยเสน่ห์ของอดีต ดังนั้นควรมีแหล่งเรียนรู้ในรูปแบบที่ทันสมัย เช่น จุดให้ข้อมูลแหล่งเรียนรู้ป้ายแสดง และสื่อวิดีโอภาพต่าง ๆ

วัดสมานรัตนาราม ควรเพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับตำนานเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมที่สำคัญนำเสนอจุดเด่นที่สะท้อนถึงความเชื่อและศิลปะไทย-เพื่อเป็นมรดกทาง อย่างเช่น องค์พระพิฆเนศปางเสวยสุข และสิ่งที่อยู่ภายในวัดที่ผสมผสานกลายเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมเพื่อใช้ในการพัฒนากระบวนการเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ควรนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบสร้างแหล่งเรียนรู้ ควรนำสื่อที่สร้างเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์เพิ่มเติมแหล่งเรียนรู้

ผลจากการสังเคราะห์ข้อมูลมาสรสร้างแหล่งการเรียนรู้คู่มืออบรมแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา ดังนี้

1. สมัครอาสาสมัครในการเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา

2. จัดทำคู่มืออบรมการเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการให้แก่เยาวชนและประชาชนเพื่อสร้างองค์ความรู้ในการเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา

3. พัฒนาแหล่งการเรียนรู้โดยให้เด็กเยาวชนได้ทดลองเป็นไกด์สถานการณ์จำลองเสริมสร้างแหล่งเรียนรู้และเครือข่ายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา

4. การสำรวจพื้นที่สภาพปัจจุบันด้านการเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา

5. ได้ผู้วิจัยร่วมกับอาสาสมัครลงพื้นที่ เพื่อเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา

6. ได้นำเสนอการเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทราเพื่อร่วมกันให้ข้อคิดเห็นในการพัฒนากระบวนการเสริมสร้างแหล่งเรียนรู้และเครือข่ายให้ได้มาตรฐาน

7. ได้แก้ไขกระบวนการเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทราเพื่อให้สมบูรณ์

ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แสดงกระบวนการส่งเสริมแหล่งการเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา

ผลการนำเสนอกระบวนการการเสริมสร้างแหล่งเรียนรู้และเครือข่ายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา

1. การเสริมสร้างแหล่งเรียนรู้และเครือข่ายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทราพบว่า ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเป็นศูนย์กลางในการถ่ายทอดประวัติศาสตร์ ความเชื่อ วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ต้องคำนึงถึงการอนุรักษ์และการนำเสนอที่เหมาะสมกับผู้เรียนและนักท่องเที่ยวการเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน

ภาครัฐ เอกชน ชุมชน และสถาบันการศึกษามีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยว การบูรณาการแหล่งเรียนรู้ในแต่ละพื้นที่ที่สามารถช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวให้เกิดความต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

2. กระบวนการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้ทันสมัยและเข้าถึงได้ง่าย การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เช่น AR/VR แอปพลิเคชัน และแพลตฟอร์มออนไลน์ ช่วยให้การเรียนรู้และการท่องเที่ยวมีความน่าสนใจมากขึ้นควรมีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้เป็นมิตรกับนักท่องเที่ยวทุกกลุ่ม รวมถึงผู้พิการและผู้สูงอายุบทบาทของเยาวชนและชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้การมีส่วนร่วมของเยาวชนและชุมชนในการศึกษาและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ช่วยสร้าง ทัศนคติและความภาคภูมิใจในท้องถิ่นกิจกรรมการเรียนรู้ภาคสนาม เช่น การสำรวจพื้นที่จริง การสัมภาษณ์บุคคลสำคัญ และการถ่ายทอดองค์ความรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน เป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพ

3. แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนควรเน้นการส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) ที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมกับวัฒนธรรมท้องถิ่นการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ต้องคำนึงถึง ความยั่งยืน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมองค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษานี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้และเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทราให้มีประสิทธิภาพและสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืนต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

จากศึกษา เรื่อง การเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้วิจัยสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

1. สภาพปัจจุบันของการเสริมสร้างแหล่งเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่มาเยือนวัดโสธรวรารามมักมีเป้าหมายหลักเพื่อขอพรหลวงพ่อโสธรและชื่นชมความงามของพระอุโบสถ อย่างไรก็ตาม บริเวณพื้นที่ยังไม่มีการจัดทำข้อมูลหรือสื่อที่เพียงพอเพื่อเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม หรือความสำคัญของสถานที่ดังกล่าว นอกจากนี้ การขาดจุดประชาสัมพันธ์เฉพาะที่มุ่งเน้นการเผยแพร่ความรู้เชิงวัฒนธรรมยังเป็นข้อจำกัดที่ควรได้รับการแก้ไข จึงได้เปิดรับเยาวชนและประชาชน อาสาสมัครและประชาชนในจังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 25 คน จัดกลุ่มและจับคู่เพื่อ สํารวจและวิเคราะห์แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมลักษณะของแหล่งเรียนรู้ที่สำรวจเป็นแหล่งที่สะท้อน ประวัติศาสตร์ ความเชื่อ และวิถีชีวิตของชุมชนนำเสนอผ่าน สถาปัตยกรรม ศิลปะ และกิจกรรมทางสังคมส่งเสริมให้เยาวชนศึกษา สภาพของจริง และนำข้อมูลมาใช้ในการออกแบบพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้เหมาะสม และข้อมูลที่ได้รับจากการสำรวจจะนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนากระบวนการเสริมสร้างแหล่งเรียนรู้และเครือข่ายการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทราต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับพระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงโร) และ คณะได้ศึกษา งานวิจัยเรื่องสภาพปัญหาในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พ.ศ.2567 ผลการวิจัยพบว่า สภาพทั่วไปด้านศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 1) มีโบราณสถานที่สวยงาม สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ทั่วโลก 2) เป็นสังคมพหุวัฒนธรรม มีความหลากหลายทางด้านศาสนา และเป็นเมืองแห่งสันติสุข 3) มีวัดจำนวนมากที่สวยงาม เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทั้งของคนไทยและชาวต่างประเทศ

2. ด้านแนวทางการเสริมสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พบว่า การรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สำรวจความต้องการ โดยใช้เครื่องมือในการแจกแบบสอบถามในแต่ละพื้นที่ และสัมภาษณ์ผู้ที่ให้ข้อมูลในเขตพื้นที่ 3 แห่งด้วยกัน ควรรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวัด ความสำคัญทางศาสนา และตำนานหลวงพ่อโสธรที่ลอยน้ำมาเพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้กับนักท่องเที่ยวที่มาเยือนได้ ศึกษาการเสริมสร้างแหล่งเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่วัดโสธรวรารามวรวิหารมุ่งเน้นการ

อนุรักษ์และเผยแพร่มรดกทางศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมไทย โดยมีการพัฒนาแหล่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์ พิพิธภัณฑ์ และศูนย์เรียนรู้ เพื่อให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวได้รับความรู้ควบคู่ไปกับการท่องเที่ยว ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อีกทั้งยังมีการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานและกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ เช่น นิทรรศการ และสื่อดิจิทัล เพื่อสร้างประสบการณ์ที่ดียิ่งขึ้นแก่ผู้มาเยือน ผู้วิจัยได้จัดสร้างคู่มือการเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดฉะเชิงเทรา และพัฒนาอบรมเยาวชนได้ถอดบทเรียนแหล่งการเรียนรู้ที่สามารถสะท้อนประวัติศาสตร์ความเชื่อและวิถีชีวิตของชุมชน ผ่านสถาปัตยกรรม ศิลปะ และกิจกรรมทางวัฒนธรรม และจัดทำแผนที่แหล่งเรียนรู้ผ่าน Canva เพื่อให้เยาวชนได้การพัฒนาทักษะการออกแบบแผนที่แหล่งเรียนรู้แปดริ้ว One Day Trip จนมีการรวมตัวกันสร้างเครือข่ายยังไกลโดยการรับสมัครเยาวชนที่สนใจเข้าร่วมต่อมีการสร้างกลุ่ม Line เครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับพัชรภา สິงห์ธนสาร และ กฤษฎ์ติณณ์ พันธุ์ ไพโรจน์ (2566) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา และวัฒนธรรม ตามเส้นทางการเรียนรู้ของหลวงพ่อเดิม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดช่วงชีวิต ผลการวิจัยพบว่า มีการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มทักษะด้านมัคคุเทศก์ให้กับเยาวชน จำนวน 96 คน ฝึกหัดครูให้เป็นผู้ช่วยวิทยากร จำนวน 27 คน และประชุมกลุ่มเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับผู้นำชุมชนและชาวบ้าน จำนวน 92 คน

3. ด้านการเสนอกระบวนการเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเป็นศูนย์กลางในการถ่ายทอด ประวัติศาสตร์ ความเชื่อ วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ต้องคำนึงถึงการอนุรักษ์และการนำเสนอที่เหมาะสมกับผู้เรียนและนักท่องเที่ยวการเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ เอกชน ชุมชน และสถาบันการศึกษามีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวการบูรณาการแหล่งเรียนรู้ในแต่ละพื้นที่ที่สามารถช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวให้เกิดความต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพกระบวนการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้ทันสมัยและเข้าถึงได้ง่าย การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เช่น AR/VR แอปพลิเคชัน และแพลตฟอร์มออนไลน์ ช่วยให้การเรียนรู้และการท่องเที่ยวมีความน่าสนใจมากขึ้นควรมีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้เป็นมิตรกับนักท่องเที่ยวทุกกลุ่ม รวมถึงผู้พิการและผู้สูงอายุ บทบาทของเยาวชนและชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้การมีส่วนร่วมของเยาวชนและชุมชนในการศึกษาและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ช่วยสร้าง ทัศนคติและความภาคภูมิใจในท้องถิ่นกิจกรรมการเรียนรู้ภาคสนาม เช่น การสำรวจพื้นที่จริง การสัมภาษณ์บุคคลสำคัญ และการถ่ายทอดองค์ความรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน เป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพ แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนควรเน้นการส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) ที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมกับวัฒนธรรมท้องถิ่นการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ต้องคำนึงถึง ความยั่งยืนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมองค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษานี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้และเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทราให้มีประสิทธิภาพและสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืนต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับทัศนีย์ ดอนเนตร์ ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน ยลวิถี สู่ความยั่งยืนในชุมชนท่ามะโอ พ.ศ. 2566 ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนท่ามะโอมี วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ การเยี่ยมชมสถานที่สำคัญ ธรรมชาติสวยงาม อาหารท้องถิ่นอร่อย ชุมชนอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมอย่างดี และพัฒนาสมรรถนะที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ 2) ผลการวิเคราะห์ กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน ยลวิถี สู่ความยั่งยืนในชุมชนท่ามะโอพบว่า ประชาชนและหน่วยงานร่วม กำหนดเส้นทางการท่องเที่ยว ส่งเสริมการตลาดผ่าน Soft power และกิจกรรมศิลปวัฒนธรรม มุ่งสร้างธุรกิจและผลิตภัณฑ์ที่เพิ่มรายได้ให้ชุมชน 3) ผลนำเสนอกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน ยลวิถี สู่ความยั่งยืนในชุมชนท่ามะโอ พบว่า แนวทางการพัฒนาเพื่อความยั่งยืน เน้นการสนับสนุนธุรกิจท้องถิ่น พัฒนาการศึกษา ส่งเสริม

ความสะอาด อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน พร้อมส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน การเข้าถึงสิทธิอย่างเท่าเทียม และการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการพัฒนาชุมชน

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการศึกษากระบวนการเสริมสร้างแหล่งเรียนรู้และเครือข่ายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ได้ดังนี้

ภาพที่ 2 แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากภาพที่ 2 แสดงถึงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยสามารถอธิบายโดยสังเขปดังนี้

1. การเก็บข้อมูลสภาพปัจจุบันของแหล่งเรียนรู้ คือ สืบค้นและวิเคราะห์สถานะของแหล่งเรียนรู้ในปัจจุบัน
2. การจัดทำคู่มืออบรมเสริมสร้างแหล่งเรียนรู้ คือ จัดทำแนวทางหรือคู่มือในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ
3. การอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ คือ จัดกิจกรรมอบรมให้กับผู้เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาทักษะในการดูแลและพัฒนาแหล่งเรียนรู้
4. การถอดบทเรียนและจัดทำแผนที่แหล่งเรียนรู้ รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์แนวทางพัฒนาโดยสรุปเป็นแผนที่แหล่งเรียนรู้
5. การพัฒนาทักษะการเป็นไกด์นำเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ ฝึกอบรมบุคลากรหรือชุมชนให้มีความสามารถในการเป็นผู้นำเสนอข้อมูลด้านวัฒนธรรม
6. การรวมตัวกันสร้างเครือข่ายอย่างยั่งยืน คือ ส่งเสริมการเชื่อมโยงเครือข่ายแหล่งเรียนรู้ให้มีความต่อเนื่องและยั่งยืน

สรุป

บทความวิจัยนี้มุ่งเน้นการศึกษาการเสริมสร้างการเรียนรู้และเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา มีประเด็นสำคัญและแนวคิดหลักความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอุตสาหกรรม

ท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม "วัด" เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรม และร่องรอยวิถีชีวิตในอดีตปัญหาและอุปสรรคของการท่องเที่ยวไทยการพึ่งพานักท่องเที่ยวต่างชาติมากเกินไปการกระจุกตัวของนักท่องเที่ยวและรายได้ในเมืองท่องเที่ยวหลักภาพลักษณ์การท่องเที่ยวในแง่ลบ เช่น การเป็นจุดหมายปลายทางราคาถูกความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม สังคม และสิ่งแวดล้อมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภคที่ไม่ครอบคลุมศักยภาพของจังหวัดฉะเชิงเทราเป็นจังหวัดหนึ่งในพื้นที่ EEC (Eastern Economic Corridor) ที่มีศักยภาพด้านการเกษตร การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และอุตสาหกรรมมีทำเลที่ตั้งใกล้กรุงเทพมหานคร และมีศาสนสถานที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลายมีความเข้มแข็งด้านอุตสาหกรรม โดยเป็นที่ตั้งของกลุ่มอุตสาหกรรมที่สำคัญของประเทศแนวทางการเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่สามารถสะท้อนประวัติศาสตร์ ความเชื่อ และวิถีชีวิตของชุมชนผ่านสถาปัตยกรรม ศิลปะ และกิจกรรมทางวัฒนธรรมการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ เช่น AR/VR แอปพลิเคชัน และแพลตฟอร์มออนไลน์ เพื่อให้การเรียนรู้และการท่องเที่ยวมีความน่าสนใจมากขึ้นการจัดทำคู่มือการเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทราการอบรมและพัฒนาเยาวชนให้เป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น (Young Guide) เพื่อถ่ายทอดความรู้และความภาคภูมิใจในท้องถิ่นความสำคัญของเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และสถาบันศึกษามีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวการบูรณาการแหล่งเรียนรู้ในแต่ละพื้นที่สามารถช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวให้เกิดความต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพการสร้างเครือข่ายชุมชนเพื่อพัฒนาทรัพยากรท้องถิ่น และส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการพัฒนาเครือข่ายกับสื่อมวลชน หน่วยงานท้องถิ่น และภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อเพิ่มการประชาสัมพันธ์และเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ที่ครอบคลุมการมีส่วนร่วมของชุมชนและเยาวชนการให้บทบาทและความสำคัญของประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและรู้สึกเป็นเจ้าของ เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาที่ยั่งยืนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการศึกษาและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ช่วยสร้างความตระหนักรู้และความภาคภูมิใจในท้องถิ่นการสร้างความร่วมมือระหว่างวัดและชุมชนสามารถช่วยเพิ่มมูลค่าให้กับแหล่งเรียนรู้และการท่องเที่ยวในพื้นที่รูปแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้การจัดการแหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมดำเนินการโดยแหล่งเรียนรู้ สถานศึกษา ชุมชน และท้องถิ่นนโยบายการบริหารทรัพยากรท่องเที่ยวของหน่วยงานท่องเที่ยวในการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ นโยบายการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ของสถานศึกษาการประสานงานระหว่างโรงเรียนกับแหล่งท่องเที่ยวการเตรียมการของโรงเรียนและแหล่งเรียนรู้การวัดความพึงพอใจมีการใช้แบบสอบถามเพื่อวัดระดับความพึงพอใจของประชาชนต่อการเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีการใช้เกณฑ์ของเบสต์ (Best) ในการแปรผลคะแนนเฉลี่ยองค์ความรู้ที่ได้รับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้และเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ วัดโสธรวรารามวรวิหาร ตลาดบ้านใหม่ และวัดสมานรัตนาราม มีศักยภาพในการสะท้อน ประวัติศาสตร์ ความเชื่อ และวิถีชีวิตของชุมชน เยาวชนมีบทบาทสำคัญในการลงพื้นที่สำรวจและศึกษาแหล่งเรียนรู้จริง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบและพัฒนาให้เหมาะสมกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต่อไปเน้นย้ำถึงความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ ชุมชน และความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้ประสบความสำเร็จ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

- 1) ประเมินผลการดำเนินงานและปรับปรุงแนวทางการเสริมสร้างแหล่งเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น
- 2) วิเคราะห์องค์ความรู้วิถีชีวิตชาวฉะเชิงเทราเพื่อการออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยว และพัฒนาระบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยววิถีชีวิตชาวบ้าน
- 3) นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพจะช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทราให้มีความยั่งยืนและสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ในระยะยาว

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรศึกษาสภาพแหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมต่อเศรษฐกิจและชุมชน
- 2) ควรศึกษาการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ร่วมกับดิจิทัล
- 3) ควรดำเนินการต่อเนื่องของเครือข่ายแหล่งเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

เอกสารอ้างอิง

- กฤษณะ เนียมหอม และ กัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์. (2564). การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 6(11), 350–363.
- ชุดิมาพร เซาว์โนว. (2564). บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการบริหารแหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษา. สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี. *วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย*, 3(1), 19–28.
- พระมหากวินท์ ยสินทวิโส. (2561). การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 7(1), 145 – 156.
- พระมหาเทวินทร ชินบุตร. (2564). สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในสถาบันอุดมศึกษา. *วารสาร มจร พุทธโสธรปริทรรศน์*, 1(2), 1-9.
- พัชรภา สิมหัตถสาร และ กฤษณ์ดิณณ์ พันธุ์ไพโรจน์. (2566). การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาและวัฒนธรรม ตามเส้นทางการเรียนรู้ของหลวงพ่อดิม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดช่วงชีวิต. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 42(4), 548-565.
- รินทร์ภัส ศรีเลิศนิกุล. (2567). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้เชิงรุก เรื่อง ทวีปยุโรปในสถานการณ์ปัจจุบันของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา อำเภอสามพรานจังหวัดนครปฐม. *วารสาร มจร พุทธโสธรปริทรรศน์*, 4(2), 1–15.
- สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2566). *แผนยุทธศาสตร์กรมการท่องเที่ยว (พ.ศ. 2566–2570)*. สืบค้นจาก <https://anyflip.com/zuuvt/nzcd/basic>
- สิทธิโชค ปาณะศรี, พระราชสุทวิมล, พระปลัดโฆสิต โฆสิตโต, พระมหาสุพจน์ สุเมโธ และ พระมหาธัญญกรณ จันทวนโณ. (2565). การจัดการแหล่งเรียนรู้เชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมพระธาตุแดนใต้. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, 7(1), 127-138.
- สุกัญญา พวกสนิท และ ประสพชัย พสุนนท์. (2564). พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี*, 12(2), 203–215.